

LØVETAND, MÆLKEBØTTE

TARAXACUM VULGARE (COMPOSITAE)

Det botaniske slægtsnavn *Taraxacum* har man ment stammer fra græsk *teraxis*, der betyder både diarré og en øjensygdom (løvetand blev anvendt mod begge). Der er dog snarere dannet af persisk *tardchsakuk* 'bitter portulak'.¹ Løvetand gror i Mellemøsten og hørte sikkert til de "bitre urter", som omtales af 2. Mosebog 12, 8 og 4. Mosebog 9, 11. Men direkte nævnes den ikke af antikkens forfattere og sjældent af middelalderens. De islamske læger Rhazes (10. årh.) og Avicenna (11. årh.) brugte planten, to århundreder senere nævnes den i wallisisk medicin.

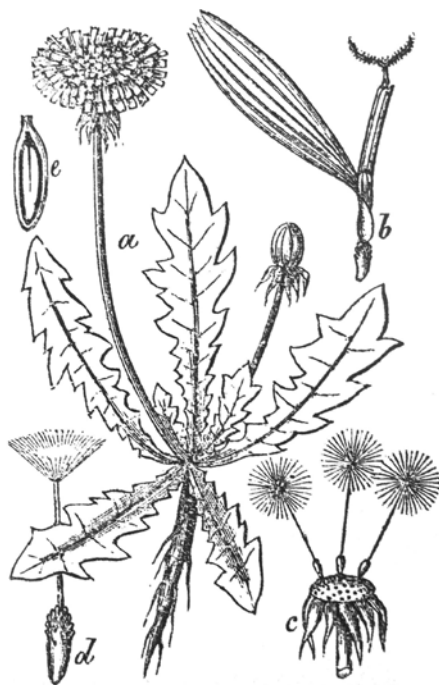
Henrik Smids lægebog 1546:

Jeg véd næppe noget mere dyrebart vand end det, som destilleres af denne urt ... det stiller smerte og hoste, beroliger og køler, saften er god for maveonde, den friske urt stiller smerter i bylder, og kvinder bader deres ansigt med destillatet for at fjerne røde pletter og få en klar hud.

Fuchs' og Bock's urtebøger 1543, 1577: destillatet drikkes mod feber, sidesmerter, hoste, med det eller plantens saft behandles mørke og plettede øjne, uren hud, ansigtspletter, saften er god for maven, et dekokt af urten stiller diarré.

FOLKEMEDICIN

Løvetand hører til folkemedicinens mest benyttede planter – *der findes næppe en sygdom behandlet med husråd, hvori løvetand ikke finder anvendelse* (1923).²

Maskros (Taraxacum vulgare), ur N.J. Anderson, Inledning till botaniken, 1863.

Åndedrætsvejene: afkog af roden mod forkølelse (Thy),³ af de tørrede blade samlet tidligt på sommeren, evt. kogt med hørfrø og tilsat citronsaft (Irland),⁴ en te af friske blade mod hoste (Texas);⁵ de tørrede blade blev røget for hoste (Rusland),⁶ saften af løvetand og vejbred indtoges mod katar i luftvejene (Steiermark),⁷ dekocht af frøene mod bronchitis, udtræk af roden mod brystsmertter (Meskwaki-indianerne, USA),⁸ iflg. en gl. kone på Hindsholm hjalp løvetand-te for brystsyge = tb.⁹ Plantens mælkesaft indgik i en kur for lungesot (Schwaben).¹⁰ Afkog af roden eller de første blade om foråret mod astma (Tyskland, Alperne, Irland),¹¹ dekocht af tørrede blomster mod kighoste (Italien).¹²

Feber: de nye blade spist om foråret virker feberstillende,¹³ ligeså roden (Holland).¹⁴ Tørrede blade blandet med mate er en sveddrirende drik (Bolivia).¹⁵

Lever, galde: en amerikansk læge, dr. A. Clapp, oplyser 1852, at løvetand bruges meget mod kroniske leversygdomme.¹⁶ En te af roden for leverlidelser (Thy), man spiste bladene eller drak et afkog af løvetand og tormentil (Irland);¹⁷ en te af løvetand eller mælkesaften mod galdelidelser (Friesland, Malta, Alabama);¹⁸ for gulsot et dekocht eller saften i rod og blade (Danmark, Tyskland, Island, Rusland),¹⁹ saften blandet med valle (Rusland). Et dekocht af roden for miltilidelser (USA).²⁰

Nyrerne: et udtræk af bladene og/eller roden (Fyn, Norge, Tyskland, Irland),²¹ te af løvetand og orkideen fruesko (kanadiske indianere),²² dekocht mod nyre- og blæresten (Rusland). De unge blade spist som salat virker urindrivende – jnf. det franske navn *pissenlit*. Mod vattersot en te af roden²³ eller et dekocht af løvetand, enebær og gyvelskud (Irland). Frederik den Stores livlæge helbredte kongens fremskredne vattersot med en ekstrakt af løvetand.²⁴

Gigt, rheumatisme: afkog af de tørrede blade eller rødder (Danmark, Friesland,

Frankrig, Irland, zigøjnere),²⁵ kropsstedet bades med dekocht af løvetand og ridderspore (Ukraine),²⁶ omslag med blomsterne driver gigt ud af kroppen (Danmark).²⁷

Laktagogum: diegivende kvinder drak løvetand-te for at få mere brystmælk (Schwaben);²⁸ en lægebog 1474 på jiddisch tilråder at spise løvetand;²⁹ dekocht af roden af løvetand og tidsel (Chippewa-indianerne, USA);³⁰ bladene eller roden spises, planten indgår i et sveddrirende middel for opstemning af mælk i mamma (Kina).³¹

Maven: mod forstoppelse drikkes en te af roden eller bladene eller friske blade spises med salt om morgenen (Tyskland, Friesland, Østrig, England),³² dekocht af løvetand, kamille, katteurt og agermåne (zigøjnere).³³ Den amerikanske naturlæge Joseph Smith anbefalede en te af løvetand til at *åbne hele systemet*.³⁴ Man drak te af planten mod tarmgæring og diarré (Sønderjylland),³⁵ mod dårlig fordøjelse et udtræk af småtskærne rødder (Alabama),³⁶ et dekocht for mavesmerter (Rusland; Bella Coola indianerne),³⁷ maveonder (Fyn),³⁸ et dekocht af løvetand og tormentil (Irland), infus af roden mod dyspepsi (Rappahanrock-indianerne i Delaware).³⁹

Kirtelsygdomme: bladene spises, te af planten drikkes (Rusland, Kina).

Sukkersyge: en te af roden (Tyskland).⁴⁰

Blodsystemet: fra mange egne meldes, at blade eller rod spises, et udtræk af roden eller mælkesaften drikkes for at rense blodet.⁴¹ En kvindelig naturlæge i Cambridgeshire gav løvetandrod blandet med smør og honning for anæmi.⁴²

Hjertet: et udtræk af bladene for hjertefejl (Norge); mod kardialgi indtages mælkesaften eller et dekocht af blomster eller rødder (Irland, Ojibwe-indianerne).⁴³

Nervesystemet: løvetand-te for nervelidelser (Irland) og hypondri (indianere i vestlige Nordamerika),⁴⁴ teen er nerveberoligende (Cherokee-indianerne/North Carolina).⁴⁵

Dekokt af blomsterne tages mod kram-
pagtig menstruation (Kiowa-indianerne),⁴⁶
et afkog for vanskelig fødsel (Rusland), et
koldtvandsudtræk fremskynder nedkom-
sten (Ramah Navajo indianerne, New Mex-
ico).⁴⁷ – Løvetand blev i Kina anvendt mod
kønssygdomme.⁴⁸

Sår, bylder, udslæt etc.: i det store kinesiske
lægemiddelværk *Pen-ts'ao kang-mu* omtales
løvetand udførligt, bl.a. for alle slags bylder,
hævelser, bid af giftige dyr.⁴⁹ Den knuste rod
blandet med svinefedt gav en sårsalve, den
blev lagt på bulne fingre (Friesland); den
knuste rod eller hele planten knust og blan-
det med fedt lægges på bylder og sår, renser
dem for dødt kød og pus; saften regnes for at
virke desinficerende (indianerne i Bolivia),⁵⁰
de knuste blade lægges med brøddej på kvæs-
telser og bylder (Tewa-indianerne, USA).⁵¹
Dekokt af roden for impertigo (USA), de
friske blade er sårlægende (Tyskland, Ita-
lien, Rusland)⁵² ligesom den udpressede saft
(Island, Iran).⁵³ Rifter, småsår, tornstik etc.
blev herhjemme gnedet med saften, der vir-
kede omtrent som jod,⁵⁴ saften er blodstil-
lende (Irland). Et brændevinsudtræk af roden
er drukket for bylder (Holland), bladene
blev lagt på bylder for at ”modne” dem (Sve-
rige),⁵⁵ blomsterne kogt med øl gav et forde-
lende omslag på bylder og hævelser (Estland,
Rusland).⁵⁶ Man tryggede roden for kræft
i munden (Norge),⁵⁷ på kræftsår lægges blæ-
dene blandet med pisket æg, trækul og salt
(Bolivia). En britisk nybygger i Amerika
fortæller: *Den unge pige Mary Smith havde
en svulst på overlæben, så næsen var helt stop-
pet; jeg helbredte hende med lige dele blade af
burre, skræppe og løvetand.* Knuste blade læg-
ges på hævelser (Ramah Navajo indianere),
et infus af bladene blev lagt på knuderosen,
(Norge). På knoglebrud finhakkede blade
ombundet med de hele blade (Tewa-indian-
erne). Mælkesaften på filipenser (zigøjnere),
ligtorne (Jylland).⁵⁸ Dr. Köhler brugte en

*Maskros (Taraxacum vulgare), ur Charlotte
von Schéele, Apoteksväxter, 1906.*

løvetands-ekstrakt mod hæmoroïder. Syge
øjne gnides med mælkesaften tilsat kvin-
demælk (Island), bades med et vandudtræk
af roden (Sverige).⁵⁹ Roden spises mod udslæt
(Grønland),⁶⁰ udslæt, fnat, kløe etc. behandles
med et udtræk af blomsterne (Rusland, USA).

Indvoldsorm: frøene spist med sirup (Sve-
rige);⁶¹ et dekokt af hele planten mod ”orme-
syge” (Aymara-indianerne i Bolivia).⁶²

Vitaminmangel: grubearbejderne i Kongs-
berg (Norge) drak af og til løvetandssaft for
at værne sig mod skørbug,⁶³ i Sverige spiste
man bladene eller drak et dekokt af dem.⁶⁴ Et
udtræk af blomsterne drikkes i Bayern mod
natteblindhed.⁶⁵

Tyra Kleens skildring av blåsning på maskrosbollar, "Kavaliersparoller".

Russiske naturlæger tilrådede, at man nogle uger om foråret hver dag drak en te af løvetand, nælde, røllike, vejbred og syre for at bevare nervers og musklers normale tonus (spændingstilstand).⁶⁶ Den jugoslaviske biolog Zodzack kaldte løvetand den eneste urt, som brugt i salver og te kan holde en kvinde ung og spændstig.⁶⁷ En 100-årig englænder påstod, at han blev så gammel fordi han daglig drak vin brygget på løvetand.⁶⁸

INDHOLDSTOFFER

Plantens rigelige mælkesaft er en kompleks emulsion af protein, alksloidet taraxacin (indtil 0.05 pct.), taraxerol, laktucerol, taraxacerin, taraxasterol, kautsjuk og inosit – i roden desuden garvestoffer, flobafener, lidt æterisk olie, harpiks samt inulin og levulin (levulose) og taraxastereol, i blomsterne xanthofyler, lutein, taraxantin, i urt og rod iøvrigt cholin, asparagin, helenin, ikke saponin. Endvidere er påvist enzymet tyrosinase, voks, mannit, provitamin A, B (især riboflavin, B₂) og D, vitamin C mellem 5.2 og 23 mg pr. 100 g friske blade (april), en analyse af blade samlet 8. maj gav 35 mg;⁶⁹ et stort indhold af kalium (460 mg pr. 100 g),

natrium (170 mg), calcium (100 Mg), fosfor (160 mg), magnesium, mangan, kobber, zink, jern, svovl, kiselsyre; mineralindholdet andrager ialt ca. 2 gram, af protein 2 g, kulhydrater 6 g pr. 100 g frisk plantemasse.

Løvetand indeholder mere calcium og fosfor end spinat og bladsalat, mere magnesium end salat og kål; af vildtvoksende planter overgås den i rigdom på næringsalte (i tørret droge 1.9 pct.) kun af nælden (2.3 pct.; til sammenligning har modermælk kun 0.45 pct.).

Indholdsstofferne veksler med årstiderne. Af inulin har roden om foråret 1.7 pct., men i august helt op til 40 pct., at taraxacin er der i roden juli–august og i bladene om foråret, mens roden i oktober (bladene april–maj) indeholder mest levulin. Da efterårets rødder indeholder flest medicinsk aktive stoffer bør de foretrækkes.

TERAPI

Løvetand indvirker på galdsekretionen og således mod gulsot; efter injektion af en bladekstrakt i venerne blev denne øget med ca. 30 pct.! Ekstrakten synes at have en mekanisk

effekt på galdeblæren og virke direkte på leveren og bugspytkirtlen.⁷⁰ Den kraftige forøgelse af diuresen tilskrives plantens høje indhold af kalisalte og har en positiv virkning på væskeophobninger i portåreområdet, hvilket forklarer de ofte særdeles gode resultater med vattersot-patienter. Plantens urindrivende effekt kan sammenlignes med galdesyrepreparaters.

Den tyske farmakolog Otto Gessner erklærer: Ud fra egne erfaringer virker *Taraxacum* meget gunstigt, undertiden forbløffende godt på ikke for stærkt fremskredet leverskrumpning såvel hvad angår den urindrivende virkning som virkningen på almenbefindendet.

Stoffet cholin i løvetand udskilles også af tarmslimhinden og er galdedrivende; man har kaldt det "peristaltik-hormonet" fordi det stimulerer peristaltikken, d.v.s. tarmmuskulaturens periodiske sammentrækninger, som driver maveindholdet frem. Løvetandekstrakters positive virkning på kræftsvulster tilskrives ligeledes cholinet.

Plantens indhold af fosfor, magnesium og megen kalk gør den nervestyrkende, på grund af sin rigiditet på natrium virker den "blodrensende"; rodsaftens natrium-ioner binder karbonationer ophobet i kropsvævenes saft.⁷¹ Planten indeholder helenin, af skolemedicinen nu anvendt i en 1 pct. opløsning mod natteblindhed (Adaptinol).⁷² Det store indhold af inulin gør salat og te af planten egnet for diabetikere.

Sammenfattende er løvetand stimulerende på fordøjelsen, stofskiftet, kirtelfunktionerne, den har en kraftig urin- og galdedrivende virkning, efter længere tids indtagelse sænkes et for højt blodtryk; den er afførende, blodrensende, appetitvækkende, modvirker leversygdomme, hæmorrhoider, eksemmer, nyrelidelser, gigt og rheuma, blodmangel, arteriesklerosa, fedme og visse former for sukkersyge.

REFERENCES

- 1 247 I, 434 og 4, 126.
- 2 18 N.F. 40, 2, 1923, 350.
- 3 279 17630.
- 4 425 18, 1972, 71-76.
- 5 II 22.
- 6 177 4, 1894, 16f.
- 7 125 98; saft af blomster, der har ligget i sukker, tages mod hoste: 28 69 (Eschwege).
- 8 373 218.
- 9 78 1906/23: 911 (1916).
- 10 39 1867, 42.
- 11 285 46; 253 21; note 4.
- 12 432 15, 1960, 635 (Ligurien).
- 13 305 1937, 189.
- 14 9 291, 380.
- 15 311 162.
- 16 452 298.
- 17 119 5, 1887, 12; note 4.
- 18 91 90; 161 LVI; 53 33.
- 19 82 11; 164 66; note 4; 218 133.
- 20 196 61.
- 21 279 12180; 234 98; 164 66; 28 120; 47 61; note 4.
- 22 345 61.
- 23 221 209.
- 24 415 41.
- 25 399 1809, 50; 91 90; 20 11, 1923, 103; 84 237; note 4.
- 26 291 21.
- 27 368 3, 1886, 174 og 8, 1887, 107; 10 200.
- 28 229 176.
- 29 465 17, 1965, 28.
- 30 57 44th ann. rep. 1928, 36of.
- 31 Ny Pharm. Tidende 12, 1880, s. 155; 191 170.
- 32 82 66; 91 90; note 4; 193 26.
- 33 299a 103.
- 34 92 1829, 62.
- 35 279 10022.

Referensnyckeln för 19 artikler om planter återfinns på sidorna 333-342.

Foto: Håkan Tunón

- 36 53 73.
 37 168 25f.; 218 140; 207 5, 1982, 348f.; 299 99.
 38 279 12180.
 39 318 10, 1942, 34.
 40 164 66.
 41 164 66; 91 90; 227 1, 1953, 18; note 2 og 4; 275 34 (Chile); 123 180 (New Mexico); 150 31; 43 242 (Barrière-ind., Québec); 315 10, 1942, 34 (Rap-pahannock ind.).
 42 313 73.
 43 371 366.
 44 362 191, 276.
 45 150 31.
 46 437 62.
 47 436 53.
 48 427 72.
 49 391 429.
 50 311 162; 432 15, 1959, 89.
 51 341 61.
 52 18 40, 2, 1923, 350; 432 15, 1960, 635; 218 175; nævnt som sårlægemedel allerede 1644: 9 380.
 53 352 177, 184; 320 7, 1960, 121 (rodsaften).
 54 55 1946.
 55 330 109 (Norrrland).
 56 294 64; 168 25f.
 57 331 2, 1933, 159.
 58 279 12248, 19188.
 59 199 9; 350 80.
 60 86 1914, 46.
 61 414 176 (Skåne, Blekinge).
 62 432 15, 1959, 89.
 63 234 98 (1786).
 64 169 1, 1952, 14 (1747).
 65 426 1951, 728.
 66 215 169.
 67 *Das neue Zeitalter* nr. 33, 1957.
 68 *The Times* 23/1 1951.
 69 112 135; 223 1, 1948, 249; 134 382f.; 214 1963, 208; 433 79f., 133; 415 41; 23 13. *Lieferung* (1957); 185a 31f.
 70 426 1940, 692.
 71 453 79.
 72 426 1951, 728.